

ΔΥΟ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

ΓΥΡΩ ΣΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Λιγάκι ύστερότερα από τή δημοσίευση τοῦ «*Ψευδαυτικισμοῦ ἐλέγχου*» ὁ Δημήτριος Ν. Βερναρδάκης ἔγραφε (1—11—1884) πρὸς τὸ στενὸ του φίλο, τὸ Λουδ. Λιμπρίτη, δικηγόρο στὴν Ἀλεξάνδρεια, γιὰ τὴν «*Κριτικὴ ἱστορία τῆς γλώσσης*», μιὰ μεγάλη γλωσσικὴ μελέτη, ποῦ ὄλο καὶ τὴ δούλευε μὲς στὸ μυαλό του καὶ σκόπευε νὰ τὴ βάλῃ στὰ σκαριά μόλις εὔρισκε χρήματα :

«... Ἴδου διατί ἀπεφάσισα νὰ καταγίνω ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὸν Εὐριπίδην καὶ ἂν ὁ Θεὸς μοὶ δώσῃ ἡμέρας καὶ ἐξευρεθῇ ποθεν πόρος τις ν' ἀναλάβω καὶ τὴν ἄλλην ἐργασίαν, περὶ ἧς μοὶ λέγεις. Ἔσται δ' ἡ ἐργασία αὕτη ὄχι λεξικόν, οὐδὲ γραμματικὴ, οὐδ' ἱστορία τῆς γλώσσης, οὐδὲ κανόνες πρὸς ὁδηγίαν εἰς καταρτισμὸν τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὁμοῦ. «*Ἱστορία κριτικὴ τῆς γλώσσης*» ταύτης ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, σύγκρισις τῶν διαφόρων περιόδων τῆς γλώσσης πρὸς ἀλλήλας καὶ τούτων ἐκάστων τε καὶ συμπασῶν πρὸς τὰς ἄλλας γλώσσας, ὅσαι ἠυμοίρησαν φιλολογικῆς ἀναπτύξεως. Ὅταν ὁ ἀναγνώστης μάθῃ, τί εἶνε ἐν γένει ἡ γλώσσα, τί εἶνε αἱ διάφοροι γλώσσαι καὶ τί ἡ Ἑλληνικὴ ἰδίως, συγκρινομένη πρὸς αὐτάς, κατὰ τί ἐλαττοῦται καὶ κατὰ τί ὑπερέχει, ὡς καὶ τί εἶνε ἡ γλώσσα αὕτη συγκρινομένη πρὸς ἑαυτήν, εὐκόλως ἔπειτα καὶ οἴκοθεν θέλει ἐννοήσῃ, τί εἶνε ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλώσσα καὶ τί εἶνε ἡ μᾶλλον τί πρέπει νὰ εἶνε ἡ σημερινὴ Ἑλληνικὴ. Ὅταν δὲ κατορθωθῇ τοιαύτη συγγραφὴ καὶ εὐδοκιμήσῃ, τότε ἡ διόρθωσις τῆς γλώσσης ἢ μᾶλλον ἢ μὴ βιαία ἀποπλάνησις καὶ διαστρέβλωσις αὐτῆς θέλει ἐπέλθῃ οἴκοθεν καὶ εὐκολώτατα.

» Ὑλικὸν πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν ἔχω, ἀλλ' ἐν τῇ διανοίᾳ μόνον. Διὰ νὰ καταστρωθῇ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀπαιτοῦνται, ἐκτὸς τῆς ὑγείας, βιβλία καὶ χρήματα, ἢ μᾶλλον χρήματα μόνον. . . .»

Μὰ τὰ χρήματα γι' αὐτὴ τὴν ἐργασία φαίνεται πὼς δὲ βρέθηκαν, κ' ἔτσι περιορίστηκε ὁ Βερναρδάκης νὰ συντάξῃ μονάχα τὸ «*Λεξικὸ τῆς δημοτικῆς*», καθὼς καὶ μιὰ πολυσέλιδη «*Εἰσαγωγή*» γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ἀπαντώντας σὲ ὅσα ὑβριστικὰ γιὰ τὴ γλώσσά μας ἔγραψε ὁ μέγας Βυζαντινολόγος καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου Κάρολος Κρουμπάχερ.

Δὲν πρόφταξε ὅμως ὁ Βερναρδάκης νὰ τελειώσῃ τὴν ἀπάντησή του, γιὰτὶ τὸν καταπῆρε ἡ ἀρρώστια του (23—4—1904), ὅπως γράφει ὁ βιογράφος του κ. Μ. Μιχαηλίδης (Βίος καὶ ἔργα

Δημητρίου Ν. Βερναρδάκη. Ἐν Μυτιλήνῃ 1909. Σελ. 66—67).
Τὸ «Λεξικὸ τῆς δημοτικῆς» καθὼς καὶ ἡ «Εἰσαγωγή» εἶνε μαζί
μὲ τὰλλα τοῦ τὰ χειρόγραφα μέσα στὶς κάσες, ποὺ βρίσκεται ἡ
Βιβλιοθήκη τοῦ.

Τὸ δεύτερο γράμμα τοῦ Βερναρδάκη (26—3—1892) πρὸς τὸ
Λιμπρίτη ἔχει πρὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον :

«Πολλὰ μοὶ γράφεις περὶ γλώσσης καὶ ὀρθότατα. Ἄλλὰ τί
νὰ γίνῃ; Φαίνεται, ὅτι εἴμεθα καταδικασμένοι ὄχι μόνον πολι-
τείαν νὰ μὴ ἤμεθα ἱκανοὶ νὰ καταρτίσωμεν, ἀλλ' οὐδὲ γλώσσαν.
Ἄπο τὴν Σκίλλαν τοῦ Κόντου μετεπέσαμεν εἰς τὴν Χάρυβδιν
τῶν χυδαῖστων, λυποῦμαι δ' ὅτι ἐγὼ ἐχρησίμευσα καὶ χρησιμεύω
ἄκων ὡς ἀφορμὴ καὶ δικαιολογία, διότι καθὼς βλέπεις ἐπικα-
λοῦνται καὶ τὴν μαρτυρίαν μου. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν εἶπά ποτε καὶ ὅτι
γλώσσα ὀνομάζεται καὶ πᾶν ὅ,τι ἐπέλθῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀμαθῶν
ἀνθρώπων, οὐδ' ὅτι ἡ δημοτικὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ εἶνε γλώσσα
ἄνευ λεξικοῦ καὶ ἄνευ γραμματικῆς καὶ κανόνων, ὥστε νὰ θέλῃ
νὰ παραβιάζῃ τις αὐτοὺς κατὰ πᾶν βῆμα. Ἡ δημοτικὴ γλώσσα
εἶνε πολὺ δυσκολωτέρα τῆς σήμερον γραφομένης, μόνον δὲ
μωρὸς ἢ ἀμαθὴς εἶνε δυνατόν νὰ φαντάζεται, ὅτι ἐπειδὴ δὲν
γνωρίζει τὴν παλαιάν, γνωρίζει τὴν δημοτικὴν, καὶ οὗτος γεννη-
θεὶς ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πανσπερμίᾳ.

»Ἐξαιρεῖς τὸν Σουρῆν τῆς κατηγορίας ταύτης καὶ ἐν μέρει
ἔχεις δίκαιον, διότι ὁ Σουρῆς δὲν ποιεῖ, ἀλλὰ φωτογραφεῖ τὸ
ὑπάρχον, τὸ πραγματικόν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ γλώσσά τοῦ σοῦ
φαίνεται φυσικὴ. Ἡ εἰς τὸ στόμα τῶν Ἀθηναίων γλώσσα εἶνε
κυκεῶν, καὶ ἐπειδὴ ὁ Σουρῆς φωτογραφεῖ τὸν Ἀθηναϊκὸν
κυκεῶνα καὶ ἐκ τῆς γλωσσικῆς ἀπόψεως, διὰ τοῦτο σοὶ ἀρέσει.
Ἄλλ' ἄς δοκιμάσῃ νὰ γράψῃ καὶ ὁ Σουρῆς σπουδαῖον ποίημα,
ἢ ποίημα μὴ σατιρικόν καὶ τότε θέλεις ἰδῆν, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν
θὰ κατορθώσῃ τίποτε, καὶ ἡ γλώσσά τοῦ θὰ σοῦ φανῆ ὅποια
σχεδὸν καὶ ἡ τῶν ἄλλων. Λέγω σχεδόν, διότι ὁ Σουρῆς εἰς τὸ
εἶδος τοῦ κατῶρθωσεν ὅ,τι οὐδεὶς τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ
εἶδος. Ὁ Σουρῆς παριστᾷ τὴν ἐν Ἀθήναις Ρωμισύνην, τὸν
Ρωμιόν, καὶ εἰς τοῦτο ἐπέτυχε θαυμασία. Ἄλλ' ἐκ τούτου δὲν
ἔπεται καὶ ὅτι ἡ γλώσσά τοῦ εἶνε δυνατόν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς
πρότυπον. Ἀλλοίμονον δ' εἰς τὸ ἔθνος ἐὰν στερεωθῇ καὶ ἀπο-
κρυσταλλωθῇ τοιοῦτο πρότυπον, διότι τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ
ἀντικείμενον τῆς φωτογραφίας θὰ διαγωνισθῇ, ὅπερ σημαίνει
διαγωνισμόν τῆς ἀναρχίας, τῆς φαυλότητος καὶ τοῦ τραμπου-
κισμοῦ. Ἄλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὸν Σουρῆν; Ναί, ἡ φαύλη ἐκκλισηὶς
θὰ ἐκλείψῃ, ἀλλ' ἡ φωτογραφία τοῦ Σουρῆ θὰ μείνῃ. Καὶ ἀλη-
θῶς ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου οὐδὲν ἄλλο κατῶρθωσε παρά τὴν
φωτογραφίαν ταύτην τοῦ Σουρῆ. Ἄλλὰ πάντες οἱ ἄλλοι, οἱ
θέλοντες διὰ τοιαύτης γλώσσης νὰ φιλοτεχνήσωσιν τι σοβαρώ-
τερον εἴτε λυρικόν, εἴτε δραματικόν ἢ ἐπικόν, ἐκ τοῦ περιέ-
χοντος, ἐν ᾧ ἔλαβεν ὑπαρξίν ὁ γλωσσικὸς οὗτος κυκεῶν, ἀρυσό-

μενοι τὰ ἰδανικά των, θ' ἀποτύχωσιν ὅπως οἱ γελοῖοι μυθιστοριογράφοι καὶ διηγηματογράφοι... , διότι ἐκ τῆς τοιαύτης Ἀθηναϊκῆς σκωρίας δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐκβλαστήσῃ οἷονδήποτε ἰδανικόν. Τόσον καλὰ τὸ αἰσθάνονται καὶ αὐτοὶ οἱ στιχουργοὶ καὶ διηγηματογράφοι, ὥστε ἤρχισαν ν' ἀποκηρύττωσιν ὅλους τοὺς πρὸ αὐτῶν ποιητάς, ὡς οὐδὲν πράξαντας, νὰ ἐπαινῶσι δὲ ἀλλήλους, ὡς αὐτοὺς πρώτους θέτοντας τὰ θεμέλια τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως! Ποία ἀσέβεια καὶ ποία συγχρόνως μωρία! Πόσον εὐτυχεῖς θὰ ἦσαν, ἐὰν κατώρθωναν νὰ γράψουν καὶ δέκα μόνον στίχους, ὅπως οἱ Σοῦτσοι, οὓς καὶ θεωροῦσιν ὡς παιδάρια ἐν συγκρίσει πρὸς ἑαυτούς! Ἀλλὰ τί ἄλλο εἶνε ἢ ἀμάθεια παρὰ οἴησις καὶ θρασύτης;»

Τελειώνοντας θὰ κάνω καὶ μιὰ ἀποκάλυψη: Ὁ «*Ψευδαπισμοῦ ἔλεγχος*» ἔχει καὶ συνέχεια στὴ «*Νέα Ἡμέρα*» τῆς Τεργέστης, ποὺ δὲν ἀναδημοσιεύτηκε.